

13

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) พัฒนาการทางวัฒนธรรมบนคาบสมุทรมาลายู ก่อน พ.ศ. 1800*

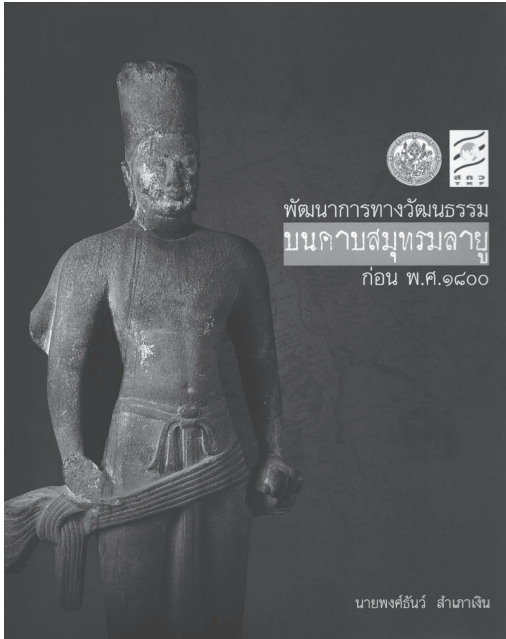
Cultural Development on the Malay Peninsula
Before AD 1257

ธนิช เลิศชาญฤทธ์**

Thanik Lertcharnrieth

* หนังสือ : พัฒนาการทางวัฒนธรรมบนคาบสมุทรมาลายูก่อน พ.ศ. 1800
ผู้แต่ง : พงศ์ธันว์ สำเภาเงิน, ปีที่จัดพิมพ์ : กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2556. 111 หน้า.
มีตาราง ภาพประกอบ และครุฑชนี้.

** อาจารย์ประจำภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

พัฒนาการทางวัฒนธรรม
บนคาบสมุทรมลายู
ก่อน พ.ศ. 1800
โดย พงศ์ธันว์ สำเนาเงิน.

หนังสือ “พัฒนาการทางวัฒนธรรมบนคาบสมุทรมลายูก่อน พ.ศ. 1800” นับได้ว่าเป็นความพยายามที่นายกองและนำเสนออย่างยิ่ง ที่นายกองก็เพราะว่าเป็นงานที่อุตสาหะสรุปรวบรวมและจัดระเบียบข้อมูลทางโบราณคดีที่พบในภาคใต้ในห้วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาที่กระจัดกระจายในหนังสือ วารสาร และรายงานต่าง ๆ ให้เข้าใจง่ายและเป็นระบบมากขึ้น นอกจากนี้ยังผนวกรวมกับหลักฐานที่ค้นพบใหม่โดยคณะนักวิจัยที่นำโดยคุณพงศ์ธันว์เองด้วย (หนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งโครงการวิจัยในชื่อยาวว่า “โครงการศึกษาความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมท้องถิ่นสมัยอดีตถึงปัจจุบันเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลวัฒนธรรมและอารยธรรมโบราณในพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและคาบสมุทรมลายู ระยะที่ 2”) ส่วนที่ข้าพเจ้าบอกว่าคุณสนใจก็เพราะว่าหนังสือเล่มนี้ให้ความรู้ใหม่ที่นักวิชาการไม่ค่อยรู้จักและความรู้ใหม่นี้ก็ช่วยให้ฉายเห็นภาพผู้คนในอดีตได้มากขึ้นและย้อนไกลไปถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ผู้คนยังไม่มี การจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

มาจนถึงยุคสมัยที่สังคมซับซ้อนและเป็นชุมชนขนาดใหญ่หรือสังคมรัฐยุคแรกๆ ในภูมิภาคดังกล่าว

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาที่แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ บทนำ บทที่ 1 บทที่ 2 บทที่ 3 และบทที่ 4 ซึ่งแต่ละบทมีประเด็นหลักชัดเจนและนำเสนอเนื้อหาได้อย่างเข้าใจง่าย

ในบทนำ ผู้เขียนปูพื้นฐานให้ผู้อ่านเข้าใจถึงนิยามศัพท์และความหมายของหลักฐานทางโบราณคดี วิธีการศึกษา วัตถุประสงค์ ประเด็นการวิจัย ตลอดจนเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการในการวิจัยทั่วไป ประเด็นหลักในการศึกษาวิจัยของผู้เขียนคือการจัดลำดับพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์โบราณโดยใช้หลักฐานโบราณคดีเป็นแนวทางในการตรวจสอบและอ้างอิง

บทที่ 1 นำเสนอภาพรวมเกี่ยวกับหลักฐานโบราณคดีในเอเชียตะวันออกเฉียง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ประเทศจีนปัจจุบัน) และตะวันออกเฉียงใต้ โดยมุ่งเน้นที่หลักฐานโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์โบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์หรือยุคหินที่มนุษย์มีแบบแผนการดำรงชีพด้วยการหาอาหารตามธรรมชาติ เช่นการล่าสัตว์ ตกปลา เก็บหาอาหารตามป่า (สมัยหินเก่า) เมื่อประมาณ 40,000 ปีมาแล้วมาจนถึงประมาณ 8,000 ปีมาแล้ว และต่อมาเมื่อมนุษย์เริ่มตั้งถิ่นฐานติดที่ หรือสร้างบ้านและชุมชนถาวร ดำรงชีพด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และล่าสัตว์อยู่บ้าง (สมัยหินใหม่) ซึ่งเริ่มต้นเมื่อประมาณ 8,000 ปีมาแล้วมาจนถึงประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว ผู้เขียนพยายามชี้หรือเสนอประเด็นที่น่าสนใจว่าพัฒนาการทางวัฒนธรรมบางประการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจได้รับอิทธิพลหรือมีการแพร่กระจายวัฒนธรรมนั้นมาจากมนุษย์สมัยหินใหม่ในประเทศจีน โดยพิจารณาจากความคล้ายคลึงของประเภทโบราณวัตถุ เช่น ภาชนะดินเผา ลวดลายการตกแต่งบนผิวภาชนะดินเผา ดังที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านเก่า (กาญจนบุรี) แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร (สุพรรณบุรี) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง (อุดรธานี) แหล่งโบราณคดีบ้านโนนวัด (นครราชสีมา) แหล่งโบราณคดี

โคกพนมดี (ชลบุรี) รวมถึงแหล่งโบราณคดีในกัมพูชา เวียดนาม พิลิปินส์ และมาเลเซียด้วย ทั้งนี้ผู้เขียนอธิบายว่าความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันของ โบราณวัตถุในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นอาจมาจากการติดต่อปฏิสัมพันธ์ของผู้คน และเกิดการถ่ายทอดรูปแบบเครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งผู้เขียนใช้เป็นกรอบการ อธิบายพัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ในอดีตบนคาบสมุทรมาลายู

บทที่ 2 มีเนื้อหาสำคัญคือหลักฐานโบราณคดีที่พบใหม่ในพื้นที่ภาค ใต้ (จังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานี) และพื้นที่ทางตะวันตกของภาคกลาง (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี และสุพรรณบุรี) ซึ่งเป็น พื้นที่ต่อเนื่องขึ้นมาทางตอนเหนือของภาคใต้ มีนัยเชิงทฤษฎีว่าเป็นพื้นที่ที่มี สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติคล้ายกันและดังนั้นจึงอาจจะมีวัฒนธรรมคล้าย กันและมีการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างผู้คน

จากการสำรวจบนผิวดินโดยทีมวิจัยที่นำโดยคุณพงศ์ธันว์ ในช่วง ปี 2552 และ 2553 ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลประเภทหลักฐาน (เช่น เศษภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์ เครื่องมือหิน เครื่องประดับ) และข้อสันนิษฐานเรื่องอายุสมัย ซึ่งส่วนมากเป็นแหล่งโบราณคดียุคก่อน ประวัติศาสตร์ เช่น สมัยหินใหม่และสมัยโลหะ นอกจากนี้ ยังมีสิ่งที่น่าสนใจในบทที่ 2 นี้ก็อย่างหนึ่ง กล่าวคือจากการสำรวจ คณะสำรวจได้ค้น พบแหล่งโบราณคดีจำนวนนับหลายร้อย (มากกว่า 200 แหล่ง) และแหล่ง โบราณคดีส่วนมากจะเป็นแหล่งถ้ำ (cave site) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ผู้เขียน นำเสนอนั้นเป็นข้อมูลทั่วไป ยังไม่ได้วิเคราะห์เบื้องต้นและเชิงลึก และเป็น ข้อมูลที่มาจากการสำรวจบนผิว ซึ่งบริบทและสภาพของหลักฐานอาจถูกรบกวน ลักษณะเช่นนี้ทำให้การตีความยังมีข้อโต้แย้ง คาดว่าในอนาคตคง มีการวิเคราะห์โบราณวัตถุมากขึ้นและควรมีการตรวจสอบข้อมูลด้วยการ ขุดค้นอย่างเป็นระบบด้วย

มีข้อน่าสงสัยและน่าสังเกตเกี่ยวกับการเรียกชื่อโบราณวัตถุบาง ประเภท เช่น ในตารางแสดงข้อมูลแหล่งโบราณคดีที่สำรวจพบในจังหวัด ชุมพร (หน้า 41-42) ผู้เขียนใช้คำว่า “หม้อ” และ “เศษหม้อ” แต่ในตาราง

หน้า 48 ใช้คำว่า “ภาษาชนดินเผา” และ “เศษภาษาชนดินเผา” แต่กลับมาใช้คำว่า “หม้อ” และ “เศษหม้อ” อีกครั้งในตารางหน้า 49 และ 5 จากนั้นผู้เขียนก็กลับไปใช้คำว่า “ภาษาชนดินเผา” และ “เศษภาษาชนดินเผา” อีกเมื่อกล่าวถึงข้อมูลแหล่งโบราณคดีในภาคกลางและภาคตะวันตก (หน้า 58, 59, และ 60) และ ยังกลับไปใช้คำว่า “หม้อ” และ “เศษหม้อ” อีกครั้งในบทที่ 3 (ตารางหน้า 73 และ 74) อีก ข้อที่น่าสงสัยคือผู้เขียนหมายถึงสิ่งเดียวกันหรือไม่ระหว่าง “หม้อ” กับ “ภาษาชนดินเผา” และ ระหว่าง “เศษหม้อ” และ “เศษภาษาชนดินเผา” ถ้าหมายถึงโบราณวัตถุประเภทเดียวกันก็น่าจะเลือกใช้คำเดียวกันตลอด และถ้าจะใช้คำว่า “หม้อ” ก็ต้องอธิบายให้ชัดเจนว่าหมายความว่าถึงอะไร เช่น อาจหมายถึงภาษาชนดินเผารูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

บทที่ 3 เป็นการวิเคราะห์และความพยายามเชื่อมโยงหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดีต่าง ๆ ที่เสนอในบทที่ 2 เพื่อสร้างภาพ (reconstruct) ให้เห็นพัฒนาการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ช่วงหรือยุค คือยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ ในช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์มีพัฒนาการที่เริ่มต้นสมัยหินเก่า มาถึงสมัยหินใหม่ และสมัยโลหะตามลำดับ โดยผู้เขียนกล่าวว่าผู้คนเริ่มตั้งถิ่นฐานในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ต่อมาจึงมีการติดต่อสัมพันธ์แลกเปลี่ยนอาหาร เทคโนโลยี และสิ่งของเครื่องใช้ เกิดเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่พากันและกัน และการผลิตหัตถกรรมพิเศษบางอย่าง (เช่น ลูกปัด) และการเคลื่อนย้ายของผู้คนในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสมัยโลหะที่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนข้ามชายฝั่ง ข้าม ภูมิภาค และการค้าทางไกลทางทะเล ก่อให้เกิดพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และสังคมซับซ้อนตามมา ในช่วงที่สองหรือในยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งเริ่มต้นในราวพุทธศตวรรษ 12 หรือช่วงรอยต่อระหว่างยุคก่อนประวัติศาสตร์กับยุคต้นประวัติศาสตร์ เป็นช่วงเวลาของการสร้างพื้นฐานสังคมรัฐหรือสังคมเมือง ที่มีฐานเศรษฐกิจสำคัญคือการค้าทางทะเล เกิดเมืองท่าค้าขายขึ้นตามชายฝั่งและระหว่างแม่น้ำสายสำคัญ

พร้อมๆ กันนั้นก็เห็นการเข้ามาของความเชื่อทางศาสนาจากอินเดีย เช่น พุทธและฮินดู ซึ่งต่อมากลายเป็นความเชื่อหลักของผู้คนในภูมิภาคนี้ ดังหลักฐานประติมากรรมรูปเคารพทางศาสนา (ตารางในหน้า 83)

ข้าพเจ้ามีข้อคิดเห็นเล็กน้อยในบทนี้คือตารางข้อมูลในหน้า 92 ที่เป็นภาษาอังกฤษน่าจะถอดออกมาเป็นภาษาไทยเพื่อให้สอดคล้องเป็นแบบแผนเดียวกันในหนังสือตลอดทั้งเล่ม

บทที่ 4 ซึ่งเป็นบทสรุปปิดท้าย ผู้เขียนได้แจกแจงจัดลำดับพัฒนาการที่กล่าวในบทที่ 3 ให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งยุคออกเป็นสมัยย่อย และเป็นการปิดท้ายได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของหนังสือ กล่าวคือในช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์สามารถแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 สมัยย่อย ประกอบด้วยสมัยสังคมาสัตว์ หรือจะกล่าวว่สมัยหินเก่าก็ได้ (แม้ว่าผู้เขียนจะไม่ระบุว่าเป็นสมัยหินเก่า) ต่อมาเป็นสมัยหินใหม่ และสมัยเหล็กตามลำดับ ส่วนในช่วงยุคกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ก็แบ่งย่อยโดยใช้หลักฐานโบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ และเอกสารทางประวัติศาสตร์เป็นแนวทางในการจัดลำดับพัฒนา ทั้งนี้ประกอบด้วยสมัยต้นและสมัยศรีวิชัยตามลำดับ

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้เป็นเอกสารที่มีประโยชน์ในแง่การให้ข้อมูลใหม่และการอธิบายพัฒนาการทางวัฒนธรรม โดยใช้หลักฐานโบราณคดีมากกว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีภาพประกอบและตารางนำเสนอช่วยให้เห็นภาพและได้ฐานข้อมูล เหมาะสำหรับนักศึกษา นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมศึกษา สุดท้ายหนังสือชี้ให้เห็นชัดเจนเชิงประจักษ์ว่าภาคใต้หรือคาบสมุทรมลายูมีหลักฐานหลากหลาย และเก่าแก่อยู่จำนวนมากที่พบแล้วและอาจจะค้นพบอีกในอนาคต ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงอาจกระตุ้นนักวิชาการทั้งในท้องถิ่นและในระดับชาติหรือนานาชาติหันมาศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างเข้มข้นมากขึ้น

